

36473

MITXELENA ETA LARRESORO

Mitxelena, Aresti eta Larresoro lankideok!

«Begiarmen» delakoak egina eta «Jakín» argitaldaria aterea,* oraintxe ari da jendea SEI IDAZLE PLAZARA liburua hartzen. Dakikezuenez,* lehen liburuki* hau zuoi hiruroi buruzkoa da.

Kulturgintzan gizarte eragipena* izan duzelako batipat* izan zarete aztertuak, oker ez banago. Eta, zuek gaitzat eta aitzakitatz harturik, zuen inguruan Euskal Herrian bizi bizirik dagoen ideia eta joera asko da aztertua edo ukitua* liburu horretan.

ANAITASUNA aldizkariak jakin nahi lukeena da ea zuetako bakoitzak berari buruzko lanaz zer pentsatzen duen. Halegia,* zuen zeuon eritiz egokiro aztertuak izan zareten ala ez, zuei buruzko azterketa hori zertan den zuzen eta zertan oker, ongi interpretatuak eta epaituak izan zareten ala ez. Hitz batez, egin zaizuen azterketa kritiko horretaz zer eritzi duzuen.

Ez dizuet inkesta bat egiten, ez dizuet entrebista bat egiten.

Artikulutxo bana egin dezazuela eskatzen dizuet. Bakoitzari horrialde bana eskaintzen diot horretarako (hau da, idazmakina 90 lerro, ez gehiago!).

Liburugileari ere, zuen ondoren, beste ale batetan, lekua eskalniko diogu, azken esplikapenak eman ditzan. Eta horrekin bukatuko litzateke gurea.

Lehen bai lehen erantzutea eskertuko nizuke. Zuenaren zain, ez adiorik,

joan mari torrealday

Torrealday adiskideak, Anaitasuna-ren izenean, egin didan eskabideari erantzun nahi nioke hutsarte batez baliaturik, gerorako utzi gabe, gero horrek ez bailuke epe jakinik izango. Ikusi berria dut, gaingiroki bederen, «BEGIARMEN delakoaren» liburua, eta liburu hortaz, dago-kidan aldetik, mintzatu behar omen nuke. Lehen hitzak, beraz, eskerrak emateko izan bitez, bai X horri (heren-sugeak baino buru gehiago ditu apika) eta bai Anaitasuna-koei, horren konpainia ederrean atera nahi nautelako plazara.

Zenbait puntu nagusiri dagozten ohar batzu agertuko ditut hemen. Eta ea, «nitanoz» mintzatu behar badut ere, neure burua edertzeko grinari amore larregirik ematen ez diodan.

Ez dut uste, lehendabizikoz, hizkuntza eta hizkuntzararitza kontuan, Larresoro eta bion iritzien arteko desberdintasuna behar bezain nabarmen azaltzen denik. Fun-tsean bat gatoz: hura eta ni, alegia, etsirik gaude euskara ez dugula bertan behera kupidarik gabe utz dezakegun huskeria. Nik, ordea, ez dut sinesten hizkuntza eta pentsamoldea elkarri hark uste duen neurrian loturik dabil-tzanik, behin eta berriro aditzera eman dudanez. Nola-bait ere, gure K-engandik hurbilago ikusten dut neure burua gai horretan, erdaraz esan berria dudanez.

Ez naiz sekula, bigarrenkoz, estrukturalistegia izan. Kutsu hori ezinbestean hartu nuenean, gainera, Tru-

betzkoi, Jakobson eta Martinetengandik hartu nuen, ez Barthes, Lacan, Foucault eta horien gisakoengandik. Lévi-Strauss, bai, erabili izan dut noizpehinka, besterik zela-koan. Dena den, Larresorok baino gogokoago dut eta izan dut Chomsky. Ni naiz agian honen ideiak Espainian (li-burua, bada ezpada ere diot, Salamancan agertu zen) lehen aldiz aipatu dituen. Geroztik ez naiz isildu.

Chomsky-gana dudan isuria bezain garbi dago (zoz-palak dirudi bere egurra, ta egurrak bere ezkurra) harako «neo» horienganakoa. Ez dut, haatik, hautapen zorrotzik egin, neure lanbiderako izan ezik, «filosofiaren eta zientziaren arteko muga ilunetan», eta ez dut inondik ere pentsatzen estrukturalismoa izan daitekeenik sugerik gabeko «zientziako paradisu». Ez dut sekula izan (eta nola arraio izan nezakeen?) «soziologia matematika hu-tsarekin saltsatzeko» gogorik ez asmorik. Are gehiago, ezin onar dezaket hemen, besteren ahotan, ageri den harako iritzi hura: «giza-zientzien metodoa ezin izan dai-teke zientzia positibuen egitura berekoa». Ze arraio izan daiteke, bada? Ezaren bizkar, lamien gisa, bizi den zera?

Niri, egia esan, Popper atseginago zait Adorno baino. Hori ez da iritzi bat baizik, baina, bataren eta bestearen iritzien ginetik, badirudi badela gure artean, Mende-baleko mundu honek XVI-XVIIgn. mendeetan biribildu zuen lehen iraultzari buruz, halako nahas-mahas orapilaturen bat: Galileo aurrekoa, ez da Orixe bakarra izan gurean. Baina hobe genuke, hemen ez dugun soseguz eta patxa-raz, elkar hizketa luzeren bat egiteko bidea aurkituko bagenu beste aldi batean, hontaz eta hartaz.

Barojarenak, esan zituen bezala jaso genituen Egan-en, ezezkorik ez baiezkorik erantsi gabe. Bistan da, gai-nera, agertu izan dudana Barojazetasuna ez dagoela iritzi horietan finkatua. Eta Baroja aipatuz geroz, berez dator euskarak gure artean behar lukeen lekuaren hauzia. Bizirik irauteko adinbat den leku opa diogu, gutienez, baina hori aitortzea ez da aski, X-ek, Aita Mokoroak eta nik ipiniko genituzkeen mugak ez baitira berdinak zabal-meharrean.

Gure hizkuntza opa diogunaz osorik jabetuko balitz ere, ez lituzke erdarak erabat baztertuko: erdarez ari naiz (hona, aldamenean, frogatxo bat), eta ez erdaraz. Ez dituzte behinik-behin baztertu gu baino larriago, abe-ratsago eta ikasiago diren inguruko eta urrutikoek. So-ziologoek bederen aise uler dezakete zergatik idazten dugun erdaraz maiz aski, zenbait egokieratan erdaraz mintzatzen garen bezalaxe. Hona sarri aski ahotan era-bilia izan den kasu bat. Zorioneko Zenbait hitzaldi horiek ez nituen nik erdaraz idatzi. Egin, erdaraz egin nituen, hala eskatu zidatelako, nahiz ondoko elkar hizketak er-daraz eta euskaraz izan ziren. Neure kabuz, ez nituen se-kula argitarako, ez erdaraz ez euskaraz. Ez nien, ordea, eskatu zidaten baimenik ukatu. Letamendiari esker ager-tu ziren. Neronek ere, halaz guztiz, hartu nuen lanik aski, ez inoren itzulpena orrazten, baizik eta trakeski esa-nak zertxobait osatzen eta zuzentzen.

Don Karlosek, diodan bidenabar, bere libururik mar-dulena, lodiena ere ez bada, euskaraz argitara izan balu,

ez zukeen mundua iharrosiko. Bestela esan, geroxeago iharrosiko zukeen, hizkuntza hedatuagoren batetara irauli ondoan, alegia. Horrela ez balitz, H. Kloss-en boskarren eta gorengo mailan geundeke, oker ez banabil. Maila horretara, eta hemen zuzen nabil zorigaitzoz, ez gara oraindik heldu.

Badirudi, belaunaldiak direla eta ez direla, X-ek nonbait (ez dut orain pasartea aurkitzen) Ortega-ren segizio-kotzat hartu nauela, eta ez naiz larriki poztu, horren kulturalismoa gogaikarri (ez dut gogoragorik esan nahi) izan baitzait beti. Besterik da hor eta bestetan esan dudana edo esan nahi nuena: badugula, aspaldidanik, gure artean harako Nafarroan genuen «osin ondagabe» haren antzeko zerbait, eta hosin hori komunikabiderik ezak zabaldu eta sakondu duela. Gazteagoek, eta ez dira hain gazte, ez dakite gure berri (ez ote dut, bada, oraindik orain irakurri Pikabea Donostiatik **ihesi** joan zela?), eta zaharragoek ez dugu gazteagoen berririk ere jakin nahi, esaten eta egiten dutena okerreko aldetik hartzeko ez baldin bada. Badakigu, noski, nondik datorren elkar ezin aditu hori. Batzuegandik besteenganako bideak eta zubiak zabaltzen saiatu behar genuke. «Ori desio nuke nik», behintzat.

«Eztabaidan, haserre» agertzen omen naiz, azkenik, eta ez noa ukatzeraz: «agure haserrean» belaunaldikoa naiz eta badugu haserreberdik gainezka. Gaizki esanak barka, mesedez. Diodan, halaz guztiz, nik ez nuela deus, orain ere ez dudana bezala, Haranburu Altunaren kontra: «burgese» hitza eta gogoeta noraino heda zitezkeen zen hauziaren muina, oker ez banabil, eta ez dakit egoki ala desegoki hartu nuen. Aresti ere mintzatu zen gero hortaz, eta ez ene iritzien alde. Halaz ere, uste dut zuzenkiago nentzela ni **ad mentem diui Caroli**, hauzi horri dago-kionez.

Hori dela bide, zenbait kontseilu on ematen dizkit gure X-ek: ez omen nuke, batipat, hauzirik horrela «personalizatu» behar. Edota, «jeniyo txar oyek utzi, bestela ezurak autsi».

Hartu nuen, bada, asmo sendoa, lege zaharrekoek agintzen zigutenez, gerorako gizalegea nola behar den, berandu bederen, ikasteko. Eta asmoak iraun du liburuaren azken burukoak irakurri dudana arte. Hor sortu zaizkit duda-mudak. Nik, dakidalarik behintzat, ez dut inoiz inork inoren mirabeari ordaintzen dion soldatarik aipatu. Eta beldur naiz, ni ere horrela abiatzen baldin banaiz, ez ote dudana fin gaizto egingo.

«Egiako arazoak», zinetakoak eta benetakoak, ez omen ditut aztertu. Horrela bada, eta horrela da behar bada, lanbideak bestetara ninderamalako gertatu da, segur aski. Ez dut uste, ordea, galderen itzuri gehiegi ibili naizenik. Hemen bertan emango nituzke zenbait erantzun, lekurik ezak bortxaturik ez banenbil. Beude, beraz, hurrengo hizketaldirako.

MITXELENA (Salamancaria)

(2)

«Sei Idazle Plazara» liburua irakurria dut; eta, J. M. Torrealdaik eskaturik, hona hemen, oso hitz laburrez, «Begi-Armen» kritikari bikoteak eni buruz egin duen kapituluaren bir-kritika.

Aldez aurretik, noski, neure eskerrik beroenak hel erazi nahi nizkieke Begi-Armen-i lerro hauen bitartez. Oso beharrezkoa dugu kritika-lana euskal idazleok, besterik ez balitz ere geure idaz-lanen hutsak ikusteko eta geure esanen mugatasunaren eta eskasien berri jakiten eta aitortzen ohituzeko. Are gehiago, Begi-Armen lankideak bezala, kritika-lan hori errespetuz eta itxuraz egiten saiatua delarik.

Egin zaidan kritika horren funtsaz, dena dela, zer esango?

ZABAL aldizkarian (1973-ko Azaroan, 4. z.) esana dut zerbait.

Alde batetik badago, ene ustez, kritikariek berek aitortuta, kritika horren zatitasuna: ene idazle-lan guztiaren kritika oso bat baino, «Hizkuntza eta Pentsakera» ene liburuaren azterketa soil bat egin dute Begi-Armen-ek Jakin-Sortako banako berrian.

Eta bestetik badago, eta hau ere dute egileek sekula aitortu, eztabaidaren kako izkutua: aspaldiko urte hauetan marxistek estrukturalismoaren kontra mila liburu eta aldizkarian egin dituzten kritiken laburtzapean on bat eskaini digutela Begi-Armen-ek. Irakur, esate baterako, eta Begi-Armen-en lanarekin aldera gero, 1966-ko udazkenean «L'Homme et la Société» eta 1967-ko Urrian «La Pensée» frantses marxista aldizkariak atera zituzten banako bereziak; edo, gugandik bertago, espantatar marxista ofizialek «Saioak» (2) eta «Arragoa» (6) agerkarietan argitaratu zituzten lanak.

Begi-Armen-en arrazoinak ez dira batere berriak; eta plazaratu nahi den eztabaida, ez da, izan, Begi-Armen eta Larresoro-ren artekoa, estrukturalisten eta marxisten artekoa baizik.

Hots, Europako eta mundu guztiko intelektuaren artean sortu den eztabaida luze eta funtsezko hori lerro gutxiegitara nik biltzea ezinezkoa litzateke, eta kaltegarri ere gerta liteke. Liburuan emandako arrazoinak hor daude beti; eta Begi-Armen-i erantsi behar litzazkiokoenak beste modu batez emango ditut, agian, zehatz eta mehatz. Puntu bakar bat gogoraziko dut hemen: edonork gaur ongi dakikeenez, marxismoaren ekarria hutsaren hurrena izan dela hizkuntzaren jakintzetan; eta, alderantziz, estrukturalismoak jaso duela hizkuntzalaritza Giza-Zientzien gailurrera.

HIZKUNTZA ETA PENTSAKERA liburuan, gainera, garbiki aitortua dudana bezala, ezer gutxi erantsi dut nik neure kaskoan oraturik. Estrukturalismoaren laburtzapean bat baizik ez nuen egin nahi izan; eta kondairaren edo afasiaren ideiei buruz dagokienez, bereziki, Lévi-Strauss-en eta Gelb-en teoriak azaldu baizik ez nituen egin. «La Pensée Sauvage» liburua irakurria duenak, esate baterako, ongi daki.

«Hizkuntza eta Pentsakera» liburuan, horretara, ez naiz neure buruaz eta neure buruz sobera mintzatu; eta Begi-Armen-en kritika, alde horretatik, ikuspegi abstrakto gertatzen da, nigandik atekoa ia-ia. Eta hotz, hitz batez, «Amatiño»k egokiro somatu duen bezala.

«Sei Idazle Plazara» liburuan agertzen den «Larresoro» horrengan, hitz batez, nekez ezagu nezake nik neure burua. Benetan. Baina beharbada oker nago, eta bestek xuxen xuxen ezagu nazake lerro horietan. Nik uste ez badut ere, beharbada «Hizkuntza eta Pentsakera» da ene ekarririk «nor-tu»ena. Nork uka, eta nik? Nekez!

Bego horretan, beraz, gaurko ene erantzuna.

Eta, berriro ere, mila esker anitz: bai Begi-Armen-i, bai ANAITASUNARI eta honen zuzendari berriari.

LARRESORO